

بینامتنیت در غزلیات حاج ملا هادی سبزواری و حافظ

محمد رضا یوسفی^۱/لیلا امیری^۲

چکیده

در قرن دوازدهم و متعاقب شکست خفت بار صفویه از افغانان غلزایی، ملت ایران گرفتار سرخوردگی شدید شدند و در جستجوی هویت از دست رفته و به منظور ترمیم غرور جریحه دار شده خویش به تاریخ گذشته خویش رو کردند. آنها سعی نمودند مجد و عظمت خود را در چهره شخصیت‌های تاریخی بازیابی کنند که بازتاب آن را در آینه شعر و ادب به وضوح می‌توان دید. در شعر فارسی این عصر که موسوم به "دوره بازگشت ادبی" است به وفور این موارد قابل مشاهده است. از طرفی شاعران با الگوگیری از یک شاعر بزرگ و تاثیر پذیری از دیگر شاعران متقدم یک نوع بینامتنیت قوی و استوار در شعر خویش ایجاد کردند که صرفنظر از تقلیدهای ابتدایی نکات ابداعی قابل ذکری نیز در آنها دیده می‌شود.

حاج ملا هادی سبزواری الگوی اصلی خویش را بخصوص در غزل "حافظ" قرار داده گرچه از دیگر غزلسرایان بزرگ نیز غافل نبوده است. تاثیرپذیری سبزواری از لسان-الغیب بسیار گسترده و یکی از نمونه‌های خوب بینامتنیت در غزل عارفانه سده سیزدهم محسوب می‌شود. این تاثیر پذیری در سه محور قابل بررسی و تحلیل است. الف) بعد واژگانی که شامل بهره‌گیری از لغات، تعبیرات و اصطلاحات ادبی و عرفانی حافظ می‌شود. ب) بعد مضمونی که شامل صورخیال و مضامین شعری و عرفانی حافظ است. ج) بعد شکلی یا ساختاری که شامل تتبعات، استقبالات، تضمین‌ها و اقتفاهای شعری حافظ می‌گردد. در این نوشتار بینامتنیت سبزواری و حافظ در سه محور مذکور مورد مذاقه، تحلیل و نقد قرار می‌گیرد.

واژگان کلیدی: ملا هادی سبزواری، دوره بازگشت ادبی، مکتب اصفهان، بینامتنیت، حافظ، تاثیرپذیری

۱ - استادیار زبان و ادبیات فارسی دانشگاه قم

۲ - کارشناس ارشد ادبیات فارسی دانشگاه قم